

Předškolní pedagogika

Doc. PhDr. Zora Syslová, Ph.D.

Bc. Sandra Bejdáková

Mgr. Lucie Štěpánková

Osnova

1. Předškolní pedagogika jako vědní disciplína. Výchova a vzdělávání.
(Štěpánková, 18.2.)
2. Humanizace školy, její funkce.
(Štěpánková, 25.2.)
3. Osobnost dítěte (změna pohledu na dítě, potřeby dětí, emoce).
(Bejdáková, 3.3.)
4. Cíle vzdělávání a jejich proměna v historickém kontextu.
(Štěpánková, 10.3.)
5. Specifika vzdělávání dětí mladších tří let.
(Bejdáková, 17.3.)
6. Prostředí a jeho vliv na vzdělávání dětí (podmínky vzdělávání).
(Štěpánková, 24.3.)
7. Dítě se speciálními vzdělávacími potřebami.
(Štěpánková, 31.3.)
8. Osobnost předškolního pedagoga.
(Syslová, 7.4.)
9. Participace mateřské školy a rodiny na výchově dětí předškolního věku.
(Bejdáková, 14.4.)
10. Interakce mezi učitelem a dětmi.
(Syslová, 21.4.)
11. Evaluace předškolního vzdělávání.
(Syslová, 28.4.)

Požadavky ke zkoušce

Zkouška proběhne formou individuálního rozhovoru.

Kritérii pro hodnocení jsou:

- ▶ znalost jednotlivých tematických okruhů prokázaná s oporou o odbornou (povinnou či doporučenou) literaturu,
- ▶ min. 80 % účast na přednáškách a seminářích,
- ▶ aktivita a angažovanost na seminářích (např. plnění úkolů na seminářích, zapojování se do diskuzí, uvádění příkladů z praxe, formulování zpětné vazby).

Okruhy ke zkoušce

1. Předškolní pedagogika jako vědní disciplína.
2. Humanizace školy, její funkce.
3. Cíle vzdělávání a jejich proměna v historickém kontextu. Výchova a vzdělávání.
4. Osobnost dítěte (změna pohledu na dítě, potřeby dětí, emoce).
5. Specifika vzdělávání dětí mladších tří let.
6. Prostředí a jeho vliv na vzdělávání dětí (podmínky vzdělávání).
7. Participace mateřské školy a rodiny na výchově dětí předškolního věku.
8. Dítě se speciálními vzdělávacími potřebami.
9. Osobnost předškolního pedagoga.
10. Interakce mezi učitelem a dětmi.
11. Evaluace předškolního vzdělávání.

Úkoly pro semináře

Reflektivní deník - odpovědět písemně v každém semináři na otázky:

- ▶ Co jsem o dnešním tématu již věděl/a, z jakých zdrojů?
- ▶ Co navíc si ze semináře odnáším?
- ▶ Co mě na dnešním semináři překvapilo?
- ▶ Co bych se ještě k dnešním tématu chtěla dozvědět, nebo lépe pochopit?
- ▶ Co jsem měla možnost vidět v praxi? Uveďte konkrétní příklad.

Aktualita – dobrovolná prezentace aktuální informace (z tisku, z internetu, sociálních sítí) k tématu na začátku semináře.

Aktivní zapojení - plnění úkolů na seminářích, zapojování se do diskuzí, uvádění příkladů z praxe, formulování zpětné vazby).

Deník praxe – podklady pro diskuzi o probíraném tématu.

Zamyšlení

- ▶ Co je to pedagogika?
- ▶ Kdo je pedagog?

Pedagogika, pedagog

- ▶ Termín Pedagogika pochází z antického Řecka, kde byl slovem *paedagogus* označován otrok, který pečoval o syna svého pána, doprovázel jej na cvičení a do školy.
- ▶ Přesný význam slova (překlad z latiny) pais = dítě, aigen = vésti.
- ▶ V současné době je pojem pedagog používán k označení toho, kdo se věnuje výchově profesionálně a má pro tuto činnost určitou kvalifikaci.

Co je pedagogika?

Různé definice

- ▶ **obor vzdělávání** na pedagogických fakultách a jiných fakultách připravujících učitele, respektive předmět v rámci tohoto studia (PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. Pedagogický slovník),
- ▶ **věda o permanentní výchově**, o celoživotní výchově dětí, mládeže i dospělých (JŮVA, V. Úvod do pedagogiky),

Věda o edukaci, tedy o výchově a vzdělávání.

Má svůj předmět, pojmový aparát, význam a úkoly, obsahovou strukturu, účel a poslání, výzkum a jeho metody.

Pedagogika zahrnuje

- ▶ **Teorii** - odhaluje zákonitosti výchovy a její důležitou úlohu v životě jedince a společnosti, zabývá se výchovou v jednotlivých věkových obdobích a v různých výchovných zařízeních.
- ▶ **Praxi** - poskytuje množství podnětů pro edukační aktivity všem výchovným a školským pracovníkům, rodičům i pracovníkům souvisejících profesí; teoretické závěry jsou aplikovány v oblastech školství, mimoškolního vzdělávání, ekonomického rozhodování, sociální politiky, pomáhajících profesí a oblastech samotné vědy.

Úkoly a charakter pedagogiky

Úkoly:

- ▶ Analytické - zkoumá aktuální edukační realitu,
- ▶ Verifikační - ověřuje, zda dosud platí určité poznatky,
- ▶ Prognostické - formuluje perspektivní výchovné cíle.

Charakter pedagogiky

- ▶ Normativní – pedagogika stanovuje určité normy, vzory, doporučení, cíle, jak realizovat edukaci.
- ▶ Explorativní – pokusný, zkusný, pedagogika zkoumá, za účelem stanovení hypotéz, je založena na poznatcích získaných z výzkumu.
- ▶ Explanativní – pedagogika zjišťuje, popisuje, vysvětluje různé jevy edukační reality.

Pedagogika jako věda

- ▶ Základy oboru, jako **systematické** vědě o výchově mládeže i dospělých položil J. A. Komenský.
- ▶ Jako vědní obor se konstitovala až v 19. století.
- ▶ Je chápána jako věda s širokým spektrem zájmů a obrovským polem působnosti.

Věda a výzkum zabývající se vzděláváním a výchovou v nejrůznějších sférách života a společnosti.

Pedagogický výzkum

„Úkolem výzkumu je sbírat, analyzovat a zobecňovat pedagogické jevy, postupně odhalovat zákonitosti výchovně vzdělávacího procesu a dospívat ke zdůvodněným normám zajišťující účinnou pedagogickou práci. Zkoumají se plány škol, osnovy vyučovacích předmětů, učebnice (rozsah látky, struktura a koordinace učiva, jeho přiměřenost žákům apod.) a vyučovací pomůcky, procesy osvojování a upevňování vědomostí a dovedností při vyučování i v jiných formách výchovné práce.“

(JŮVA, V. Úvod do pedagogiky)

Pedagogické disciplíny

Obsah pedagogické vědy je velmi rozsáhlý, proto se dělí na **specializované disciplíny** (podle pěti kritérií):

- ▶ Podle **obsahu zkoumání**: obecná pedagogika, srovnávací pedagogika, dějiny pedagogiky a školství, teorie výchovy, obecná didaktika, oborové didaktiky, pedagogická diagnostika, pedagogická evaluace, pedagogická prognostika, pedagogická teleologie, teorie řízení škol a školství, technologie vzdělávání..
- ▶ Podle **věku**: **předškolní pedagogika**, školní, vysokoškolská, andragogika (výchova a vzdělávání dospělých v ekonomicky produktivním věku), gerontagogika (výchova a vzdělávání seniorů / dospělých v ekonomicky neproduktivním věku).
- ▶ Podle **fází společenského vývoje**: antická, křesťanská, renesanční, reformní, pragmatická, moderní a postmoderní pedagogika.
- ▶ **Speciálně pedagogické vědy**: psychopedie, somatopedie, surdopedie, logopedie, oftalmopedie / tyflopédie, etopedie.
- ▶ Podle **oblastí aplikace**: rodinná, sociální, profesní, inženýrská, vojenská pedagogika, pedagogika volného času, výchova v nápravných zařízeních, výchova v organizacích dětí a mládeže, alternativní pedagogika.

Edukační realita

Než dítě zahájí školní docházku projde nesčetnými procesy učení. Těmto mnoha aktům učení a vyučování, vzdělávání a výchovy říkáme odborně **edukace** a různé situace v nichž tyto lidské akty probíhají, označujeme souhrnně termínem **edukační realita**.

Předškolní pedagogika

- ▶ Pedagogika předškolního věku je jednou z oblastí teorie a výzkumu obecné pedagogiky a MŠ svůj vědecký základ vymezují výchovou a vzdělávacími procesy, jejichž středem je dítě předškolního věku.
- ▶ Zkoumá a zobecňuje zákonitosti, věkové a individuální možnosti a zvláštnosti v přijetí vzdělávací stimulace.

Výchova/vzdělávání

- ▶ Výchovu (edukace) = jako průnik svou dílčích procesů vzdělávání a výchovy v užším slova smyslu.
- ▶ Výchova v užším slova smyslu zastupuje tři složky: poznávací (kognitivní – rozvoj zájmů, postojů), hodnotící (afektivní – rozvoj charakterových vlastností), tvořící (konativní – rozvoj volních procesů).
- ▶ Vzdělávání = proces získávání a rozvíjení vědomostí, praktických dovedností a intelektových schopností, které podporují a tvoří ornou půdu pro výchovný rozvoj.

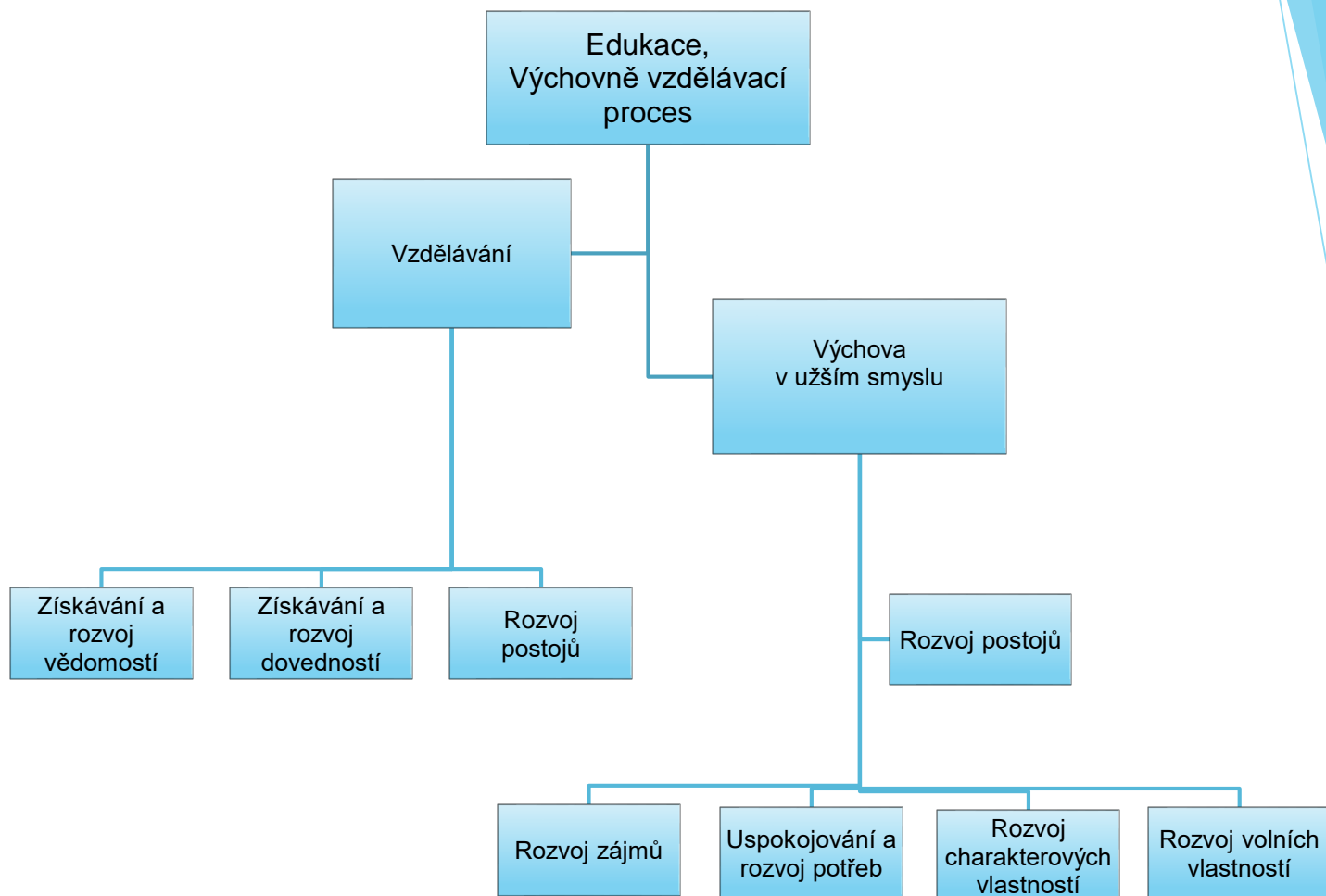
Jůva (1995), Strouhal (2012), Horká, (2013)

Vzdělání

- ▶ je složka kognitivní vybavenosti jedince: osvojené vědomosti, dovednosti, normy, postoje, hodnoty.

(Průcha, Walterová, Mareš, 2008, s. 292)

- ▶ je výsledek vzdělávání = „osobnostní, poznávací a činnostní způsobilosti, které si jedinec v průběhu vzdělávání osvojuje (dovednosti, poznatky, schopnosti, hodnoty a postoje a jejich komplexy)“ (RVP PV 2018, s. 5)

Předškolní pedagogika

Vědní obor, který sleduje problémy výchovy v předškolním období na teoretické úrovni. Zkoumá zákonitosti výchovné činnosti, jež se zaměřuje na předškolní dítě.

Pracuje se základními vědeckými pojmy a základními kategoriemi:

- ▶ cíle,
- ▶ obsah,
- ▶ podmínky výchovy a vzdělávání,
- ▶ profesní vybavenost učitele.

(Opravilová, 2016)

Cíle předškolního vzdělávání

Úkolem institucionálního předškolního vzdělávání je doplňovat rodinnou výchovu a v součinnosti s ní zajistit dítěti podnětné prostředí k jeho rozvoji a učení. To znamená, že má rozvíjet osobnost dítěte, podporovat jeho tělesný rozvoj a zdraví, jeho osobní spokojenost a pohodu, napomáhat mu v chápání okolního světa a motivovat je k dalšímu poznávání a učení, stejně tak i učit dítě žít ve společnosti ostatních a přibližovat mu normy a hodnoty touto společností uznávané.

(RVP PV, 2018, s. 7).

Rámcové vzdělávací cíle

Instituce poskytující předškolní vzdělávání, resp. jejich učitelé, sledují při své práci tyto **rámcové cíle (záměry)**:

- ▶ rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání (kognitivní cíle),
- ▶ osvojení základů hodnot, na nichž je založena naše společnost (afektivní cíle),
- ▶ získání osobní samostatnosti a schopnosti projevit se jako samostatná osobnost působící na své okolí (psychomotorické cíle).

Obsah předškolního vzdělávání

V minulosti - různé teorie, jak stanovit obsah předškolního vzdělávání

- ▶ teorie základního učiva - požadovala vědeckou správnost předávaných poznatků, respektování věkových a individuálních zvláštností a kladla důraz na spojení teorie a praxe.
- ▶ teorie struktur, byla založena na myšlence, že je důležitější pochopit přednostně principy, vztahy a souvislosti mezi věcmi než získat konkrétní poznatky. -

Současní pojetí - kurikulum, ve kterém by měly být kromě obsahu vzdělávání také metody, organizace a podmínky vzdělávání i způsob hodnocení výsledků. Součástí kurikula by měly být i cílové požadavky označované jako vzdělávací standardy.

Podmínky předškolního vzdělávání

Vnější (vnější vlivy, působící na vzdělávané jedince)

- ▶ sociální i přírodní okolnosti, za nichž výchova probíhá, vliv existujícího životního prostředí na vychovávané
- ▶ osobnosti, dosažená úroveň života, životní prostředí vychovatelů i vychovávaných, formativní vlivy sociálního a přírodního prostředí
- ▶ čas, velikost školy a její vybavení, pravidla spojená s klimatem školy, kurikulum, třídy jejich materiální vybavení, pomůcky, zahrada, sociální skupina vyučující
- ▶ faktory politické, ekonomické, vědecké, kulturní, duchovní, zdravotní i demografické

Vnitřní (komplexně pojatá dosažená úroveň vychovávaných jednotlivců)

- ▶ fyzické (tělesné) a psychické (duševní) předpoklady jedince (vrozené, získané vlastnosti žádoucí i nežádoucí)
- ▶ veškeré výchovně vzdělávací výsledky
- ▶ výsledky jejich dosavadního pedagogicky nezáměrného utváření

Profesní vybavenost učitele

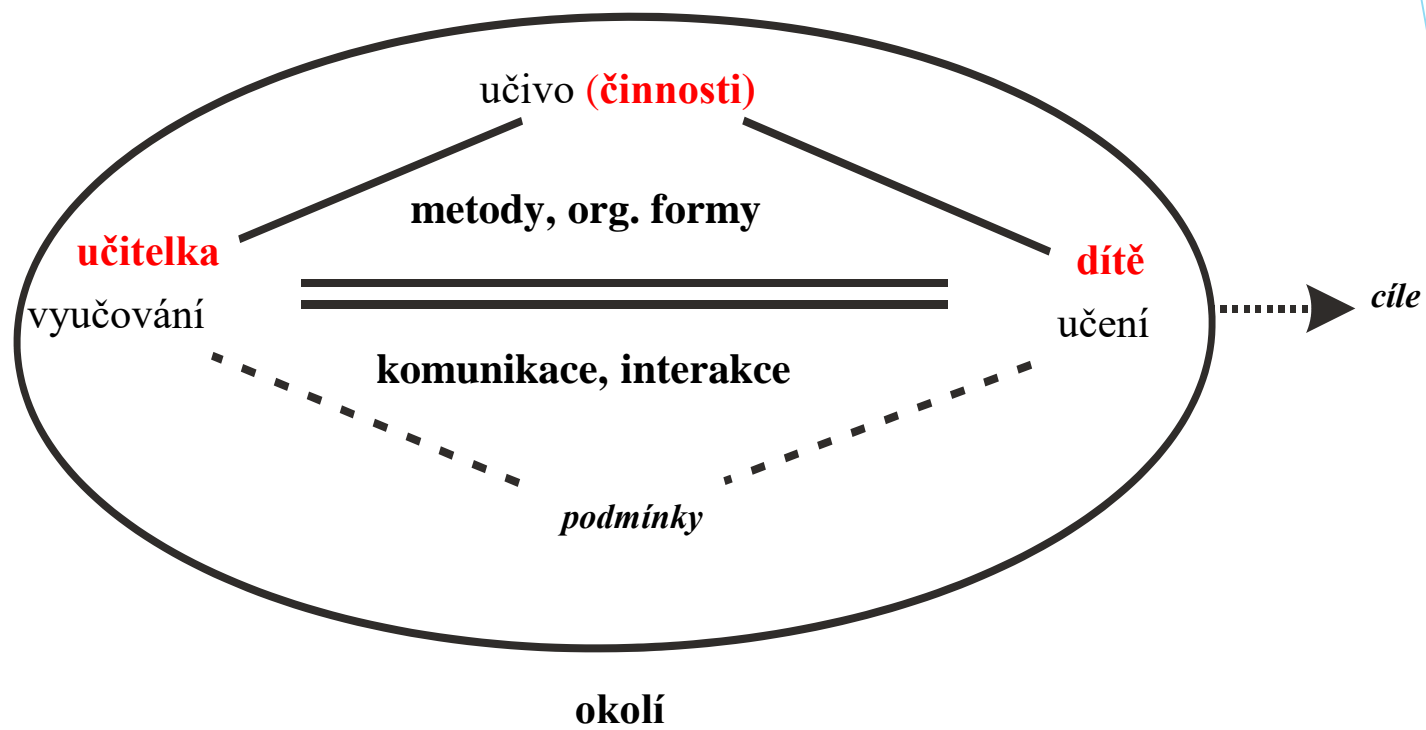
- ▶ Kvalifikační předpoklady (Zákon 563/2004 Sb.), vzdělání:
 - ▶ středoškolské
 - ▶ vyšší odborné
 - ▶ vysokoškolské
- ▶ Požadavky RV PV
 - ▶ Povinnosti učitele mateřské školy
- ▶ Celoživotní vzdělávání
 - ▶ nové poznatky vyplývající z pedagogického výzkumu
- ▶ Osobnostní předpoklady

Specifika předškolní pedagogiky

- ▶ Předškolní dítě se učí především na základě své interakce s okolím a svou vlastní prožitou zkušeností, tzn. spontánně.
- ▶ Zkušenosti a zážitky předškolní dítě zpracovává prostřednictvím hry.
- ▶ Do řízených aktivit se aplikuje podstata spontánního učení.
- ▶ Používané metody a formy práce vychází z úrovně rozvoje a zkušeností dětí.
- ▶ Vzdělávací obsah by měl vycházet z jejich potřeb a skutečností jim blízkých.
- ▶ Vzdělávací obsah je dětem nabízen v přirozených souvislostech, vazbách a vztazích.

Činitelé procesu edukace v předškolním vzdělávání

- ▶ osobnost jedince, který je vychováván;
- ▶ sociální a přírodní prostředí, ve kterém se pohybuje;
- ▶ cíl, ke kterému směřujeme;
- ▶ prostředky, které k realizaci cíle zvolíme;
- ▶ my sami a naše jednání, které na dítě působí.

Dítě

Objekt x subjekt vzdělávání

- ▶ Genetika
- ▶ Vliv rodiny
- ▶ IQ versus EQ
- ▶ Potřeby dítěte

Učitel

- ▶ Kvalifikace
- ▶ Odbornost
- ▶ Osobnostní předpoklady

OBSAH VZDĚLÁVÁNÍ

Učivo - ČINNOSTI

- ▶ Spontánní
- ▶ Řízené

Integrovaná témata – tzv. „bloky“

METODY

SLOVNÍ

- ▶ vyprávění, vysvětlování, práce s knihou, rozhovor

NÁZORNÉ

- ▶ pozorování, předvádění

PRAKTICKÉ

- ▶ napodobování, manipulování, experimentování

Aktivizující metody

- ▶ Diskuse
- ▶ Modelové situace
- ▶ Scénky
- ▶ atd.

Organizační formy

- ▶ Individuální
- ▶ Skupinová
- ▶ Frontální

Vhodné způsoby učení

▶ Situační učení

- ▶ situace, se kterými přichází děti,
- ▶ situace, které se dějí ve třídě,
- ▶ situace, se kterými přichází učitelka.

▶ Sociální učení

- ▶ nápodobou,
- ▶ od sebe navzájem.

- 10 % toho, co slyšíme
- 20% toho, co vidíme
- 40% toho, o čem diskutujeme
- 80% toho, co přímo zažijeme nebo děláme
- **90% toho, co se pokoušíme naučit druhé**

Kovaliková 1995

- ▶ Prožitkové učení, založené na přímých zážitcích dítěte, vycházející z jeho samostatné činnosti a individuální volby, z jeho zvědavosti a potřeby objevovat.
 - ▶ Spontaneita (vlastní popud k činnosti)
 - ▶ Objevnost (pronikání do reality, radost z poznávání)
 - ▶ Komunikativnost (verbální i neverbální složka)
 - ▶ Prostor pro aktivitu a tvořivost
 - ▶ Konkrétní činnosti (manipulace, experimentování a hra)
 - ▶ Celostnost (účast všech smyslů a obou mozkových hemisfér)
- ▶ Kooperativní učení (společné plnění zadaného úkolu)
 - ▶ sdílení
 - ▶ komunikace
 - ▶ spolupráce
 - ▶ podpora

LITERATURA:

BRIERLEY, J. *7 prvních let života rozhoduje*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-109-6

BRUCEOVÁ, T. *Předškolní výchova*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-068-5

GARDOŠOVÁ, J., DUJKOVÁ, L. a kol. *Vzdělávací program Začít spolu*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-815-5

HAVLÍNOVÁ, M. a kol. *Kurikulum podpory zdraví v mateřské škole*. Praha : Portál, 2006, 2008.

HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-628-5

HORKÁ, H., SYSLOVÁ, Z. *Studie k předškolní pedagogice*. Brno: Paido, 2011. ISBN 978-80-210

KOLLÁRIKOVÁ, Z., PUPALA, B. *Předškolní a primární pedagogika*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-585-7

KOVALIKOVÁ, S. *Integrovaná tematická výuka*. Kroměříž: Spirála, 1995. ISBN

OPRAVILOVÁ, E. *Předškolní pedagogika*. Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-5107-8

PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-631-4

PRŮCHA, J., KOŤÁTKOVÁ, S. *Předškolní pedagogika*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0495-4